

ДІАГНОСТИЧНІ МАРКЕРИ СФОРМОВАНOSTІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

DIAGNOSTIC MARKERS OF THE FORMATION OF AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF A STUDENT IN THE PROCESS OF TRAINING A TEACHER OF MUSICAL ART

У статті авторка обґрунтувала і виокремила суперечність між необхідністю розроблення психолого-педагогічного та методичного діагностичного інструментарію для визначення індивідуальної освітньої траєкторії студента в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва та відсутністю чітко визначеної системи показників, критеріїв і рівнів її сформованості у студентів у процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва. Метою статті було визначення діагностичних маркерів сформованості індивідуальної освітньої траєкторії у здобувачів музично-педагогічної кваліфікації за освітньою програмою «Середня освіта. Музичне мистецтво». Діагностичні маркери авторка означила як наявні системні взаємозв'язки критеріїв, їхніх виявів і рівнів сформованості індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. На основі визначення індивідуальної освітньої траєкторії студента, змісту її компонентів авторка окреслила показники, що були систематизовані за ідентичними критеріями (індивідуально-потенційний, мотиваційно-цільовий, комунікативний, рефлексивно-регулятивний, змістовно-технологічний). На основі критеріального підходу та врахування комплексно виділених діагностичних маркерів індивідуальної освітньої траєкторії студента в процесі професійної освіти вчителя музичного мистецтва було визначено якісні характеристики рівнів її сформованості: репродуктивний (низький), продуктивно-пошуковий (середній) та індивідуально-творчий (високий). Подальшу перспективу авторка вбачає в систематизації методів і визначенні діагностичної методики дослідження рівня сформованості індивідуальної освітньої траєкторії студента в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, професійна підготовка, майбутній вчитель музичного мистецтва, рівні сфор-

мованості індивідуальної освітньої траєкторії, діагностичні критерії та показники сформованості.

In the article, the author substantiated and highlighted the contradiction between the need to develop psychological, pedagogical and methodological diagnostic tools to determine the individual educational trajectory of a student in the process of training a musical art teacher and the lack of a clearly defined system of indicators, criteria, and levels of its formation among students in the process of training a musical teacher art. The article aimed to identify diagnostic markers of the formation of an individual educational trajectory in the applicants for musical and pedagogical qualifications in the educational program "Secondary Education. Musical Art". The author designated diagnostic markers as the existing systemic relationships of the criteria, their manifestations and the levels of formation of the individual educational trajectory of the future teacher of musical art in the process of training. Based on the definition of the individual educational trajectory of the student, the content of its components, the author outlined indicators that were systematized according to identical criteria (individually-potential, motivational-target, communicative, reflective-regulatory, substantive-technological). Based on the criteria-based approach and accounting for the comprehensively identified diagnostic markers of the individual educational trajectory of the student in the process of professional education, the musical art teacher determined the qualitative characteristics of the levels of its formation: reproductive (low), productive-search (medium) and individually creative (high). The author sees a further perspective in the systematization of methods and definitions of the diagnostic methodology to determine the individual educational trajectory of the student in the process of training the teacher of musical art. **Key words:** individual educational trajectory, vocational training, future teacher of musical art, level of formation of an individual educational trajectory, diagnostic criteria and indicators of formation.

УДК 378.091.212.013.41:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.2-26>

Колоніна Л.Г.,

аспірант кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Основні цілі та мета освіти орієнтовані на постійний гармонійний розвиток людини, її здібностей, формування ціннісних орієнтацій та здатності до свідомого вибору і відповідальності за власні дії, які будуть спрямовані на самореалізацію особистості [2]. Тому перед сучасною вищою педагогічною школою постає завдання створення умов розвитку індивідуального-творчого потенціалу кожного здобувача освіти, що надалі уможливить самореалізацію в професійній діяльності. Одним із рішень зазначеного завдання є формування індивідуальної освітньої траєкторії (далі – ІОТ)

кожного здобувача освіти. Для побудови ефективної ІОТ важливою є динаміка змін її компонентів, вимірювання її сформованості, однак на цьому етапі у педагогічній науці, на нашу думку, відсутні чітко визначені методи, підходи до виокремлення критеріїв, показників і рівнів сформованості ІОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему визначення критеріїв і показників сформованості різних видів компетентностей, умінь і навичок розв'язувало багато науковців, зокрема О. Барановська, О. Бородієнко, Д. Демченко, Н. Гарашкіна, І. Демура, О. Жихорська, І. Зимня, І. Ковальчук, М. Коляда, О. Костюніна, В. Пермінова,

Ю. Рубнік, О. Самборська, Є. Чугунова, А. Шабалдак та інші. Вивчення психолого-педагогічної літератури дало змогу встановити, що визначення критеріїв і показників можливе за різними діагностичними способами та засобами до вирішення проблем індивідуалізації освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових досліджень щодо проблем індивідуалізації навчання, розроблення і реалізації ІОТ на різних рівнях освіти та за різними спеціальностями підтвердив суперечність щодо відсутності єдиної методичної системи визначення критеріїв, показників і рівнів досліджуваних явищ, процесів та потреби освітньої практики в діагностичних технологіях вивчення ІОТ здобувача вищої освіти. На основі аналізу наукових досліджень ІОТ та зазначеної суперечності зроблено висновок, що для реалізації вимірювання рівня сформованості ІОТ саме майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідним є визначення показників, критеріїв і рівнів сформованості індивідуальних утворень, які уможливають вивчення динаміки якісних і кількісних змін ІОТ в процесі професійної підготовки.

Мета статті – визначення діагностичних маркерів сформованості індивідуальної освітньої траєкторії студента в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічних дослідженнях для оцінки сформованості або встановлення рівня розвитку процесів, явищ, феноменів тощо традиційно використовується критеріальний метод, на якому ґрунтується і наше визначення критеріїв та рівнів сформованості ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва. В «Академічному тлумачному словнику» поняття «критерій» подається як мірило, підстава, за якою проводиться оцінка, визначення, класифікація чого-небудь [2, с. 346]. Поняття «показник» визначено як ознаку, наочні надії про результат якоїсь роботи або процесу [3, с. 10]. Наведені визначення дають змогу зрозуміти, що зміст критерію є ширшим за зміст показника. Уявлення про поняття «показник» дають нам змогу окреслити міру прояву критеріїв, що зумовлює характеристику рівнів сформованості кожного з компонентів ІОТ здобувача освітньої програми «Середня освіта. Музичне мистецтво».

Визначення критеріїв як ознаки сформованості компонентів ІОТ відбувалось з урахуванням змісту компонентів ІОТ, що зумовлює їхню ідентичну назву: індивідуально-потенційний, мотиваційно-цільовий, комунікативний, рефлексивно-регулятивний, змістовно-технологічний. У свою чергу, показники критеріїв були визначені за змістом компонентів ІОТ, тому ідеальними маркерами сформованості ІОТ є успішність опанування результатів навчання, закладених в освітній програмі.

Адже це демонструє його інтерес до майбутньої професійної діяльності та прагнення реалізувати свою індивідуальну навчальну діяльність. Наприклад, об'єктивним орієнтиром для визначення універсальних змістовних показників наших критеріїв виступав аналіз освітніх програм [4] «Середня освіта. Музичне мистецтво» (Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Бердянського державного педагогічного університету, Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького), які функціонують в Україні. Нами було виокремлено універсальні змістові показники зазначених вище критеріїв, зокрема:

Індивідуально-потенційний критерій характеризує сутність індивідуалізації в освітній траєкторії. Зазначений критерій акцентує на мірі розвитку індивідуально-психологічних особливостей, інтелектуальної мобільності студента, включає індивідуальний досвід у музично-професійній діяльності, що виявляється в таких показниках:

- володіння методами саморегуляції (зокрема, здатність до адаптації, емоційна стійкість);
- здатність до гнучкого способу мислення (зокрема, творче мислення, креативність);
- здатність до планування власної навчальної діяльності та працездатність (визначення темпу опанування навчального матеріалу, таймменеджмент, здатність витримувати навчальне навантаження протягом тривалого часу, активність і спрямованість навчальних дій);
- автономність і відповідальність за формування ІОТ в процесі здобуття кваліфікації «вчитель музичного мистецтва»;
- володіння системою знань і розвиненими soft skills, необхідними для ефективного виконання музично-педагогічних завдань у процесі професійної підготовки вчителів музичного мистецтва ;
- розуміння сутності, змісту, цілей і завдань професійної діяльності вчителя музичного мистецтва в процесі змістового наповнення мотиваційно-цільового компонента ІОТ;

Мотиваційно-цільовий критерій передбачає міру сформованості цілей, мотивів, інтересів і потреб, спрямованих на самореалізацію майбутнього вчителя музичного мистецтва в навчальній діяльності, що характеризується такими показниками:

- уміння навчально-професійного цілепокладання в процесі вибудови ІОТ;
- вмотивованість на опанування результатів навчання та формування компетентностей, закладених в обраній освітній програмі;
- прагнення до розв'язування складних спеціалізованих завдань і практичних проблем

в галузі освіти, зокрема у процесі навчання основ музичного мистецтва (інтегральної компетентності);

- спрямованість на формування професійних цінностей учителя музичного мистецтва в процесі змістовного наповнення ІОТ;

- спрямованість на розвиток індивідуального творчого стилю в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва та спрямованість на навчально-професійну самоактуалізацію;

Рефлексивно-регулятивний критерій визначає міру сформованості здатності критично оцінювати власний вибір компонентів освітньої програми, форм, методів, темпу опанування результатами навчання та технікою взаємодії з іншими суб'єктами освітньої діяльності; здатність до рефлексії окреслених освітніх цілей. Такий критерій виявляється в таких показниках:

- уміння до критичного аналізу, самоаналізу, оцінювання, самооцінювання в процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва;

- вміння відстоювати (доводити і переконувати) власну позицію щодо наповненості компонентів ІОТ (зокрема, уміння давати пропозиції щодо вдосконалення змісту навчальної дисципліни на основі власних професійних інтересів);

- уміння до транспективної корекції змістовної наповненості ІОТ;

- здатність до саморозвитку та самовдосконалення в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва;

- застосування корекції щодо вибору дисциплін вибіркового циклу, програми та методики викладання певного викладача фахових дисциплін, методів, форм, темпу опанування результатів навчання, технології взаємодії з іншими;

Комунікативний критерій визначає міру володіння технікою встановлення міжособистісних зв'язків, способами позитивної взаємодії в процесі реалізації етапів ІОТ. Цей критерій враховує такі показники:

- дотримання принципів академічної доброчесності та толерантного ставлення до інших суб'єктів у процесі формування ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва;

- уміння налагодити взаємодію в мистецько-творчих колективах та інших мистецьких об'єднаннях під час громадсько-творчої активності;

- володіння комунікативними інструментами (методами згуртування колективу; вміння працювати з негативним емоційним станом інших суб'єктів освітнього процесу; вміння створювати позитивний психологічний клімат);

- володіння професійним тезаурусом іноземної мови в навчальній діяльності;

- здатність до культури висвітлення власних результатів навчання, зокрема виконавської діяльності (засобами інтернету, радіо, телебачення);

- уміння мережевого спілкування з професійною музично-педагогічною спільнотою та студентами різних закладів вищої освіти з метою взаємобміну навчальними інтересами та розширення соціокультурних зв'язків);

Змістовно-технологічний критерій характеризується здатністю орієнтуватися в обраній освітній програмі та вмінням визначати методи, форми, прийоми та темп власної навчальної діяльності відповідно до компонентів ІОТ. Показники цього критерію будуть враховувати такі позиції:

- розуміння змісту освітніх компонентів обраної освітньої програми для вивчення ступеня задоволеності індивідуальних навчальних інтересів щодо здобуття кваліфікації «вчитель музичного мистецтва» (зміст силлабусів дисциплін вибіркового циклу та предметно-орієнтаційних портфоліо викладачів фахових дисциплін);

- знання програмних вимог щодо опанування результатів навчання з фахових дисциплін, розуміння результатів навчання та послідовності власних дій;

- вміння ідентифікувати результати застосування знань у практичній діяльності для їх досягнення в процесі здобуття кваліфікації «вчитель музичного мистецтва»;

- орієнтування у можливостях вільного вибору компонентів освітньої програми (вміти обґрунтовано обирати дисципліни з вибіркового циклу); уміння добору форм, методів, прийомів та темпу навчальної діяльності (засвоєння результатів навчання та рівня сформованості компетентностей);

- уміння застосовувати сучасні освітні технології (зокрема, музично-інформаційні) для забезпечення якості власної навчальної діяльності.

На основі комплексного врахування виділених показників критеріїв ІОТ можна виокремити три рівні сформованості ІОТ майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки: репродуктивний (низький), продуктивно-пошуковий (середній), індивідуально-творчий (високий). Детальніше розглянемо кожен із зазначених.

Репродуктивний рівень сформованості ІОТ за індивідуально-потенційним і мотиваційно-цільовим критеріями передбачає наявність у здобувача освітньої програми «Середня освіта. Музичне мистецтво» зовнішньої мотивації, що зумовлює поверхове уявлення про сутність та цілі професійної діяльності вчителя музичного мистецтва. *Soft skills* виявляються у низькій загальній ерудованості, нездатності до власного таймменеджменту, студент слабо керує власними емоціями. У майбутнього вчителя музичного мистецтва слабо виражена потреба в самоосвіті та організації професійного розвитку, що свідчить про низький чи взагалі відсутній рівень готовності нести відповідальність за якість і результати реалізації ІОТ.

За рефлексивно-регулятивним критерієм цей рівень характеризується низькою здатністю до критичного аналізу, оцінки власних дій, що відображається на невмінні висловлювати, відстоювати та переконувати щодо власних уподобань у процесі формування ІОТ. Здобувач кваліфікації «вчитель музичного мистецтва» не виявляє рефлексії та не відчуває потреби у здійсненні корекції власної навчальної діяльності. Педагогічне мислення виявляється у несформованому вмінні прогнозувати результати власної навчальної діяльності. За комунікативним критерієм репродуктивний рівень сформованості ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва виявляється у низькій здатності до роботи в команді, студент не виявляє лідерських якостей, і в нього відсутня елементарна медіаграмотність. За змістово-технологічним критерієм зазначено поверховий, нестійкий і хаотичний характер знання про організацію навчальної діяльності закладів вищої освіти та взаємодію з іншими суб'єктами освітнього процесу. Здобувач освіти демонструє розуміння змісту, методів, способів та результатів навчання в загальних описових термінах. Застосування знань щодо вибору дисциплін, виявлення власного інтересу у нього має відтворювальний характер, а інколи він потребує допомоги з боку педагогів.

На **продуктивно-пошуковому рівні** за індивідуально-потенційним і мотиваційно-цільовим критеріями у здобувача кваліфікації «вчитель музичного мистецтва» переважає внутрішня позитивна мотивація, що виявляється в ситуативній зацікавленості професійною діяльністю (концертні виступи, творчі конкурси та фестивалі, мистецькі виїзди). Soft skills набувають активного розвитку та яскравої фрагментарної демонстрації, а саме: громадсько-творча активність, робота у творчому колективі, робота над досягненням особистісних мініцілей у реалізації ІОТ. Непостійний та фрагментарний характер спостерігається у здобувача освітньої програми «Середня освіта. Музичне мистецтво» до прояву власної художньо-виконавської індивідуальності як майбутнього фахівця. За рефлексивно-регулятивним критерієм продуктивно-пошуковий рівень сформованості ІОТ визначається готовністю здебільшого до рефлексії, здобувач освіти демонструє потребу у вдосконаленні власних навчально-професійних результатів. Майбутній учитель музичного мистецтва за фрагментарною допомогою педагогічного супроводу прогнозує власні результати навчання та здатен нести відповідальність за реалізацію ІОТ. За комунікативним критерієм поданий рівень характеризується «легким» (володіння культурою спілкування; володіння художньо виразною, аргументованою усною та письмовою мовою) спілкуванням майбутнього вчителя музичного мистецтва з іншими суб'єктами освітнього простору в процесі

реалізації ІОТ. Здійснення комунікації відбувається за різними формами (стаціонарна форма (особиста присутність суб'єктів взаємодії) та дистанційна форма (спілкування засобами письмового та відеочатного спілкування) та технологіями взаємодії (комунікація студента та педагога-куратора під час актуалізації необхідної функції для взаємодії, що має прояв як «педагог-дизайнер», «педагог-наставник», «педагог-консультант», «педагог-емоційний буфер», «педагог-тьютор», «педагог-коуч», «педагог-дорадник», «педагог-координатор»). Спостерігається використання елементів професійного тезаурусу іноземної мови в процесі професійної підготовки. Медіаграмотність і культура висвітлення власних результатів навчання в процесі професійної підготовки зростає. За змістово-технологічним критерієм цей рівень характеризується пошуком нових форм і засобів здійснення власної навчальної діяльності, що проявляється спорадично, однак свідчить про усвідомлення майбутнім учителем музичного мистецтва необхідності формування ІОТ.

Індивідуально-творчий рівень сформованості ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки за індивідуально-потенційним і мотиваційно-цільовим критеріями передбачає стійку внутрішню мотивацію у студента до виявлення власного інтересу набуття результатів навчання за обраною освітньою програмою. Процес професійної підготовки спрямовано на самоактуалізацію, що демонструє ініціативу у вивченні певних навчальних дисциплін, у вдосконаленні змісту навчальних дисциплін і сформовану відповідальність за формування та реалізацію ІОТ. Soft skills на цьому рівні значно розвинені, що має прояв у володінні соціальними вміннями (вміння налагоджувати зв'язки, вміння розуміти іншого, вміння допомагати у творчих проєктах, зацікавленість у командній роботі) в процесі реалізації ІОТ. За комунікативним рівнем зазначений рівень характеризується наявністю лідерських якостей у процесі навчальної діяльності здобувача освітньої програми «Середня освіта. Музичне мистецтво». Майбутній учитель музичного мистецтва демонструє інформаційно-технологічні вміння і навички та здатність до культурної мережевої громадсько-творчої активності в процесі реалізації ІОТ. За рефлексивно-регулятивним та змістовно-технологічним критеріями рівень характеризується самостійністю майбутнього вчителя музичного мистецтва у визначенні технології комунікації з іншими суб'єктами освітньої діяльності в процесі побудови та реалізації власної ІОТ. Здобувач освіти самостійно виокремлює та обґрунтовує дисципліни з вибіркового циклу обраної освітньої програми, демонструє високі результати в обраних дисциплінах. Його знання мають усвідомлений та індивідуально орієнтований

характер, що зумовлює наявність стійких мотивів до самоаналізу, моніторингу власних навчальних досягнень (у співставленні із запланованими результатами), корекції (удосконалення отриманих результатів навчання) та прогнозування подальшого розвитку.

Висновки. Визначені критерії та виокремлені універсальні показники уможливають визначення рівня сформованості ІОТ студента в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Система визначених показників і рівнів сформованості ІОТ дає змогу виявити якісні та кількісні зміни, які відбуваються в процесі опанування результатів навчання обраної освітньої програми. Для виявлення запропонованих критеріїв, показників і рівневих характеристик сформованості ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва пропонується перспективи подальших досліджень убацати у визначенні та систематизації методів, які складатимуть діагнос-

тичну методіку вивчення рівнів сформованості ІОТ майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380 [Станом на лютий 2020 р.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Словник української мови : в 11 тт. Т. 4. 1973. С. 349 [Станом на лютий 2020 р.] URL: <http://sum.in.ua/s/kryterij>.
3. Словник української мови : в 11 тт. Т. 7. 1976. С. 10 [Станом на лютий 2020 р.] URL: <http://sum.in.ua/s/pokaznyk>.
4. Профілі освітніх програм ЗВО зазначених у статті (станом на лютий 2020р.). URL: <https://mdpu.org.ua/osvita/osvitni-programi-ta-yih-profilii>; URL: <http://bdpu.org/opp/bakalavr/oppb-2018>; URL: <https://phdpu.edu.ua/publiczna-informatsiya/akredytatsiya-ta-litsenzuvannya>; URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/normatyvni-dokumenty>.